

Dr hab. Ewa Letkiewicz, prof. UMCS
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Recenzja rozprawy doktorskiej
mgra Piotra Chabierę, *Marian Morelowski (1884-1963) – historyk sztuki,*
kolekcjoner, ekspert komisji rewindykacyjnych, Warszawa 2020,
przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Agnieszki Bender, prof. UKSW,
Wydział Nauk Historycznych
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Piotra Chabierę została sporządzona z uwzględnieniem wymogów stawianych pracom doktorskim, określonym w art. 187.1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018¹. Wymogiem Ustawy jest, aby rozprawa prezentowała ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej; przedmiot rozprawy doktorskiej ma stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne; rozprawa doktorska może być pracą pisemną, w tym monografią naukową, zbiorem opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, pracą projektową, konstrukcyjną, technologiczną, wdrożeniową lub artystyczną, a także samodzielną i wyodrębnioną częścią pracy zbiorowej; do rozprawy doktorskiej dołącza się streszczenie w języku angielskim.

---

¹ Art. 187.1, Ustawa z dnia 20 lipca 2018 roku, *Stopnie i tytuły w systemie szkolnictwa wyższego i nauki. Nadawanie stopnia doktora*, (Dz. U. 2018, Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, poz. 1668).

Odnosząc się do tych wymogów, przy ocenie rozprawy doktorskiej mgra Piotra Chabiery, należącej do dziedziny nauk o sztuce, uwzględniłam następujące kryteria oceny jakości pracy naukowej: merytoryczne, metodologiczne, formalne i edytorskie.

1. Ocena zasadności podjęcia problematyki sformułowanej w tytule rozprawy

Marian Morelowski, postać zasłużona dla polskiej kultury i nauki, rozpoznawalna w swoim czasie za granicą, nie posiadał jak dotąd opracowania obejmującego jego działalność: naukową, kolekcjonerską, ekspercką, donacyjną i społeczną. Krótkie, hasłowe omówienia jego dokonań pióra Mieczysława Złata w *Polskim Słowniku Biograficznym* (1976, t. XXI, s. 767-768), Elżbiety Kołaczkiewicz w *Encyklopedii Wrocławia* (2001, s. 520), w artykule Andrzeja Koziela publikowanym w „Roczniku Historii Sztuki” (2011, nr 36, s. 50) czy teksty wspomnieniowe przyjaciół i współpracowników M. Morelowskiego, powstałe po jego śmierci w 1963 roku, zaledwie częściowo lub syntetycznie prezentowały jego dokonania.

Dysertacja Piotra Chabiery jest pierwszą pracą, w której Autor za cel postawił możliwie wszechstronne omówienie dokonań Mariana Morelowskiego na polu nauki, kolekcjonerstwa, rzeczoznawstwa, darczyństwa, działalności społecznej. Wymienione aktywności, wplecione zostały w znane i mniej znane fakty z jego życia, w konteksty współczesnych mu wydarzeń politycznych i społecznych, sprawiając że kolejno wprowadzane informacje potwierdzały wcześniejsze opinie o wyjątkowości postaci profesora, akcentując jego wieloletnią działalność na rzecz odzyskiwania utraconego mienia polskiego.

Gruntowne kwerendy przeprowadzone przez Doktoranta w instytucjach polskich i zagranicznych, wyjazdy studyjne, kontakty ze środowiskami muzealników, jego dociekliwość i skuteczność w docieraniu do rozproszonych, rzadkich, trudno dostępnych i pozornie mało znaczących informacji, przyczyniły się do zebrania imponującego materiału źródłowego pisanego i ikonograficznego. Pozyskane materiały pozwoliły na pełniejsze zrekonstruowanie biografii nieco zapomnianej dziś postaci profesora Mariana Morelowskiego.

W rezultacie powstała oryginalna rozprawa, obejmująca życie i dzieło życia profesora. Wprowadzenie do obiegu naukowego nieznanych wcześniej zasobów archiwalnych sprawia, że rozprawa Piotra Chabiery, będąc pierwszą obszerną monografią poświęconą dokonaniom M. Morelowskiego, tym samym spełnia jeden z najbardziej podstawowych postulatów nauki, jakim jest zdobywanie nowej wiedzy, poszerzenie jej o nieznane obszary.

2. Ocena trafności celu rozprawy i ocena korzyści poznawczych dla dyscypliny historii sztuki oraz pokrewnych dyscyplin

Niedostatki dotychczasowej wiedzy o działalności Mariana Morelowskiego – historyka sztuki, eksperta, kustosza, kolekcjonera dzieł sztuki i kultury, profesora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu Wrocławskiego – legły u genezy wyboru tematu dysertacji Piotra Chabierę, uzasadniając jednocześnie celowość jej podjęcia jako problemu badawczego. Przewodnią ideą rozprawy stało się dotarcie do wszystkich, możliwych do uchwycenia, rozproszonych informacji dotyczących działalności Mariana Morelowskiego określonych w tytule pracy, przechowywanych w polskich i zagranicznych instytucjach: archiwach, bibliotekach, i muzeach, w zbiorach prywatnych. Poszukiwania Doktoranta objęły źródła tekstowe: rękopisy, druki, diarystykę, epistolografię, prasę polską i zagraniczną. Również źródła pozatekstowe: obrazy, rzeźby, grafikę, dzieła rzemiosł artystycznych, fotografie, rysunki. W kompletowaniu potrzebnych materiałów i weryfikowaniu zdobytych informacji istotne okazały się wywiady. Doktorant przeprowadził je z członkami rodziny Mariana Morelowskiego. Pozytywne rezultaty wniosły wywiady przeprowadzone z ludźmi z kręgu kultury i sztuki dysponującymi wiedzą na temat postaci profesora, mieszkającymi w Polsce i poza granicami kraju, z którymi Doktorant nawiązał kontakty.

Intencją Piotra Chabierę było również pokazanie roli, jaką Marian Morelowski odegrał w ratowaniu zabytków nie tylko w procesie rewindykacyjnym po traktacie ryskim, ale także na przestrzeni całego swojego życia zawodowego. Prace naukowe profesora: publikacje książkowe i artykuły, jakie powstały w związku z odzyskanymi dziełami sztuki, stanowią nadal bazę wyjściową w wielu pracach historyków i historyków sztuki podejmujących to zagadnienie.

Dzięki dysertacji Piotra Chabierę dyscyplina historii sztuki zyskała nowe, pełniejsze naświetlenie dokonań profesora Mariana Morelowskiego, pracującego na wielu polach, w wielu krajach, również poza Europą, w różnych środowiskach kulturowych. Od Doktoranta wymagało to operatywności w żmudnych poszukiwaniach i badaniach zasobów polsko- i obcojęzycznych. Okazały się one "kopalnią informacji" w rekonstrukcji dzieła i życia Mariana Morelowskiego.

Wnioski wypływające z treści dysertacji zostały przeprowadzone logicznie, sformułowane przekonująco, przedstawione komunikatywnie. Opierają się one na odnalezionych źródłach, zachowanych zabytkach i artefaktach. Ustalenia wypływające z nich mogą być wykorzystane w przyszłych pracach nad mecenatem, kolekcjami i kolekcjonerstwem, ochroną dziedzictwa kulturowego, muzealnictwem, handlem dziełami sztuki. Ponadto, Autor dysertacji w wyniku prac własnych ustalił istnienie nieznanych materiałów, które mogą być wykorzystane do uzupełnienia biogramów innych postaci z kręgu kultury, nauki i sztuki, związanych z Marianem Morelowskim.

3. Omówienie i ocena merytorycznej zawartości pracy

Autor we *Wstępie* (s. 4-7) krótko wskazał cele rozprawy. Scharakteryzował zakres podjętych zadań przedstawiając pokrótce zawartość poszczególnych części pracy. We *Wstępie* zabrakło określenia metod i technik badawczych, jakimi Autor posłużył się w dysertacji.

W przyjętej przez Autora konstrukcji, wydzieloną częścią jest *Stan badań*, określony jako Rozdział I (s. 8-10). Stan badań nie może stanowić rozdziału zasadniczej treści rozprawy. Jest metatekstem i powinien znaleźć się we *Wstępie*, jako jego integralny składnik.

W Rozdziale II (s. 11-22) Autor przedstawił *Życiorys Mariana Morelowskiego*, prezentując środowisko gdzie przyszedł na świat i jego sylwetkę, poczynając od najmłodszych lat szkolnych poprzez studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, Uniwersytecie Wiedeńskim, na Sorbonie i Ecole des Hautes Etudes. Podczas całego okresu nauki utalentowany Marian Morelowski zbierał pochwały, otrzymywał oceny celujące, nagrody pieniężne, stypendia naukowe. Na Uniwersytecie Wiedeńskim złożył doktorat uzyskując w 1913 roku stopień doktora filozofii obejmujący filologię romańską i historię sztuki.

Świetna znajomość języków obcych dawała mu swobodę przemieszczania się w dowolne miejsca. Niespożyta energia sprawiała, że wszędzie gdzie przebywał, odkrywał pasjonujące prace, którym poświęcał się bez reszty, osiągał sukcesy wykorzystując twórczo nawet krótkie wyjazdy, przynosząc kulturze polskiej nowe wartości.

Mgr Piotr Chabiera prezentuje dokonania Mariana Morelowskiego jako: eksperta, który podczas przymusowego pobytu w Rosji doprowadził do odzyskania bezcennych dóbr kultury, w tym arrasów wawelskich; jako kustosa zbiorów na Wawelu; jako naukowca, autora

monografii, opracowań syntetycznych, prac przyczynkarskich; jako profesora trzech uniwersytetów; jako założyciela i szefa organizacji związanych z ochroną polskich dzieł sztuki i dziedzictwa kulturowego..

W zdobyciu materiałów do opracowania powyższego tekstu doktorant wykazał się aktywnością naukową i zaangażowaniem. W docieraniu do informacji i ich gromadzeniu wykorzystał istniejące systemy informatyczne, internetowe bazy danych, pomocne w prowadzonych pracach.

Rozdział III dysertacji (s. 23-70) zatytułowany *Marian Morelowski jako ekspert komisji rewindykacyjnych*, podzielony został na cztery podrozdziały. O ile trzy ostatnie z nich mają bezpośredni związek z pracami Mariana Morelowskiego jako eksperta w pracach związanych z odzyskiwaniem dzieł sztuki z Rosji, to w obszernym podrozdziale pierwszym zatytułowanym *Przyczyny największych strat dzieł sztuki w Polsce* (s. 23-30), tego związku nie da się dostrzec. Doktorant chciał zapewne naświetlić kontekst problematyki, w jakiej przyszło pracować M. Morelowskiemu, jednak wiedza zaprezentowana w tym podrozdziale (utrata dóbr polskich od najazdu księcia Brzetysława w XI wieku na Wielkopolskę, poprzez napady Niemców w czasach piastowskich, Tatarów, Turków, Szwedów, Moskwę, do pierwszej wojny światowej) dobrze świadcząca o erudycji Doktoranta, nie znajduje merytorycznego uzasadnienia w tym miejscu. Prace rewindykacyjne Mariana Morelowskiego nie miały z nimi bezpośredniego związku.

Rozdział IV zatytułowany *Wilnianin z wyboru* (s. 70-126) poświęcił Pan Piotr Chabiera wileńskiemu okresowi życia Mariana Morelowskiego, od czasu zamieszkania w tym mieście w roku 1930 do jego opuszczenia w roku 1945. Doktorant skoncentrował się w nim na omówieniu działalności naukowej, społeczno-kulturalnej i oświatowej tytułowej postaci.

Podobnie tej samej problematyce: naukowej, społeczno-kulturalnej i oświatowej, temu samemu miejscu – Wilnu i tym samym czasom poświęcony został tekst zatytułowany *Życie i działalność w okupowanym Wilnie w latach 1939-1946* (s. 136-168), niepotrzebnie wyłączony w odrębny Rozdział V. W moim przekonaniu ta część opracowania jest zgodna z zakresem rzeczowym, terytorialnym i chronologicznym rozdziału IV i do niego powinna być włączona.

W Rozdziale VI poruszył mgr Piotr Chabiera działalność naukowo-pedagogiczną profesora Morelowskiego po roku 1945. Jest to cenny wkład Doktoranta do wiedzy jaką mieliśmy dotąd na ten temat. Omówienie znalazły tu jego prace jako historyka sztuki

i dydaktyka na kolejnych, po wileńskiej uczelniach wyższych na: Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, gdzie podjął kierownictwo nowo powstałej Katedry Historii Sztuki i Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie znalazł się w 1949 roku. Z powodów politycznych pracę na uczelni wrocławskiej rozpoczął w 1952 roku. Autor dołożył wielu starań aby pokazać wielostronność i intensywność działań profesora w tym czasie, rozległość jego kontaktów naukowych polskich i zagranicznych, prace w towarzystwach i organizacjach, zakresy prowadzonych badań i publikacji naukowych – w dużym stopniu skoncentrowanych na udowadnianiu polskości sztuki ziem odzyskanych w kontrze do prac niemieckich historyków sztuki, odmawiających oryginalności sztuce tych obszarów, jako całkowicie uzależnionej od sztuki niemieckiej.

Rozdział VII, poświęcony jest kolejnym pracom przy rewindykacji, tym razem kolekcji wawelskich złożonych w Kanadzie. Autor przedstawił okoliczności wysłania najcenniejszych polskich zbiorów zagrożonych działaniami wojennymi, dyplomatyczne zabiegi ich odzyskiwania po II wojnie światowej i udział w pracach rewindykacyjnych Mariana Morelowskiego. Dotychczasową wiedzę na ten temat uzupełnił Autor o nowe materiały źródłowe i opracowania.

Należałoby rozważyć przeniesienie tej części dysertacji do rozdziału III zatytułowanego *Marian Morelowski jako ekspert komisji rewindykacyjnych*, jako drugi z podrozdziałów, po omówionych tam rewindykacjach z Rosji.

Ostatni z rozdziałów dysertacji, zatytułowany *Marian Morelowski – kolekcjoner, rzeczoznawca i darczyńca* (s. 202-241), dzieli się na trzy podrozdziały, w których omówienie zyskała działalność profesora Morelowskiego związana z kolekcjonowaniem, rzeczoznawstwem, darczyństwem. Są to nowe ustalenia opracowane na podstawie badań własnych mgra Piotra Chabiera.

W mojej ocenie mgr Piotr Chabiera zgromadził bardzo ciekawe, unikalne materiały, wartościowe poznawczo, w dużej części wprowadzone do literatury przedmiotu po raz pierwszy. Zgromadzone źródła, dobór literatury (wykazane w zestawieniu bibliograficznym rozprawy) świadczą o rzetelności i inwencji Doktoranta. Przeprowadzone na ich podstawie wnioski, dały ciekawy, żywy obraz profesora Mariana Morelowskiego. Wszystko to sprawia, że dysertacja jest nie tylko wartościowa od strony naukowej, ale co nie jest bez znaczenia, jej lektura sprawia czytelnikowi prawdziwą przyjemność.

4. Omówienie i ocena formalnej struktury pracy

Recenzowana praca liczy 270 stron tekstu i dodatkowo dziewięćdziesiąt siedem ilustracji zamieszczonych na nienumerowanych kartach. Dysertacja została podzielona na osiem rozdziałów a w ich ramach na podrozdziały oznaczone numerycznie. Główną część pracy numerowaną cyframi rzymskimi poprzedza *Wstęp* z wyodrębnionym stanem badań. Za częścią numerowaną znalazły się: *Zakończenie* (s. 241-245), *Bibliografia* (s. 245-263), z podziałem na: Źródła rękopiśmienne; Źródła drukowane i opracowania; Źródła elektroniczne; Relacje z rozmów; Inne. Część tekstową dysertacji kończy *Spis ilustracji* (s. 263-270). Autor posłużył się klasycznym układem rozprawy, przestrzegając zasad hierarchii w układzie poszczególnych elementów dysertacji.

Przyjęty przez Autora problemowy układ treści pracy, jest trafny, nawiązuje do wątków sygnalizowanych w tytule dysertacji. Materiał zgrupowany wokół tytułowych zagadnień pozwolił Autorowi zaprezentować złożoność, wielowątkowość i ważność działań podejmowanych przez Mariana Morelowskiego, które niezmiennie cechowała nadprzeciętność.

6. Ocena formalnej strony pracy. Ocena poprawności i trafności ujęć graficznych, fotografii

Dysertacja doktorska mgra Piotra Chabierę jako całość, jest poprawna z formalnego punktu widzenia. Język wywodu jest logiczny, zwięzły i zrozumiały. Informacje i fakty zostały przekazane w sposób jednoznaczny.

Stosowana terminologia jest zgodna z normami naukowymi i zasadami przyjętymi w dyscyplinie historii sztuki. Stosowana jest konsekwentnie w całej pracy.

Dysertacja niemal bezbłędna. W życiorysie Mariana Morelowskiego, jako data urodzin pojawił się pomyłkowo wpisany rok – 1864. Powinno być: 1884 (s. 11).

Dysertacja jako całość dowodzi, że Autor posiada umiejętności wymagane przy prowadzeniu pracy naukowej. Część teoretyczna dysertacji tworzy logiczną strukturę, zachowuje właściwe proporcje poszczególnych części i rozdziałów. Części, rozdziały i podrozdziały otrzymały konsekwentnie stosowane oznaczenia cyfrowe.

Część opatrzona materiałem ilustracyjnym cechuje estetyka ujęć graficznych, staranność wykonania. Symbolika oznaczeń jest przejrzysta, jednoznacznie zrozumiała, konsekwentnie stosowana dla wszystkich kart.

Materiały ilustracyjne dobrze korespondują z tekstem, efektywnie wspomagają przedmiotowe informacje i mają merytoryczne uzasadnienie.

Opisy bibliograficzne rygorystycznie utrzymują standardy przyjęte w naukach humanistycznych.

7. Ocena dysertacji pod kątem wymogów określonych w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku (Dz. U. z 2003 r., Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami)

Rozprawa mgra Piotra Chabiercy jest oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego. W znaczący sposób poszerza dotychczasową wiedzę historii sztuki o nowe, nieznane i mało znane fakty pozyskane dzięki badaniom własnym Doktoranta. Wykorzystane zostały zgodnie z obowiązującym prawem autorskim i etyką badań naukowych. Doktorant wykazał się sprawnością, operatywnością w kompletowaniu rozproszonych materiałów i twórczym ich wykorzystaniem. Wyraziście wyeksponował nowatorskie aspekty rozprawy na tle dotychczasowej wiedzy istniejącej w tym zakresie. Wykazał się szeroką wiedzą z zakresu przedmiotu podjętych badań. Rozprawa dowodzi, że nabył kompetencje w zakresie ogólnej wiedzy w dyscyplinie historia sztuki i posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W otrzymanym egzemplarzu dysertacji nie znalazło się streszczenie anglojęzyczne, co jest wymogiem Ustawy z dnia 20 lipca 2018, *Stopnie i tytuły w systemie szkolnictwa wyższego i nauki. Nadawanie stopnia doktora.*

Wnioski końcowe

Podsumowując recenzję stwierdzam, że rozprawa doktorska mgra Piotra Chabiercy, przygotowana pod opieką promotorską dr hab. Agnieszki Bender, prof. UMCS, jest oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego a Doktorant wykazuje się wiedzą teoretyczną w dziedzinie nauk humanistycznych.

Nowe wartości jakie dysertacja wnosi do nauki, zasługują na ich upublicznienie poprzez druk pracy z uwzględnieniem poczynionych uwag.

Wnoszę o dopuszczenie mgra Piotra Chabierę do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

Lublin, 23. 04. 2020.

Handwritten signature in cursive script, reading "E. Lesiewicz".